

**Tadeusz Panuś**

Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie

ORCID 0000-0002-3499-9778

## **Czy piękno może być źródłem katechezy? Wskazania nowego Dyrektorium o katechizacji**

**Abstrakt:** Współczesny Kościół dostrzega konieczność wzbogacenia przekazu wiary o *drogę piękną* (*via pulchritudinis*). Postuluje to nowe *Dyrektorium o katechizacji* z 2020 roku. Przedstawiając źródła katechezy, wskazuje, iż są nimi nie tylko słowo Boże w Piśmie Świętym i w świętej Tradycji, Magisterium Kościoła, liturgia, świadectwo świętych i męczenników, teologia i kultura chrześcijańska, ale także piękno. Temu ostatniemu poświęca cztery akapity (nr 106–109). Artykuł dokonuje szczegółowej analizy tego tekstu. Odpowiada na pytanie, kto jest źródłem piękna. Ukazuje trzy transcendentalia: prawdę (*verum*), dobro (*bonum*) i piękno (*pulchrum*), które muszą rozbłysnąć, aby przepowiadanie Zmartwychwstałego mogło dotrzeć do głębi ludzkiego serca. W końcu stawia tezę o konieczności wprowadzenia współczesnej katechizacji na *drogę piękną*. Podkreślenie piękna jako źródła katechezy jest ważnym elementem refleksji podjętej w nowym *Dyrektorium*. Wiara rodzi się bowiem nie tylko *ex auditu*, ale także *ex visu*. Stąd też droga piękna jest bardzo pomocna we współczesnej formacji katechetycznej głęboko osadzonej w kulturze medialnej i cyfrowej.

**Słowa kluczowe:** *Dyrektorium o katechizacji* z 2020 roku, źródła katechezy, *via pulchritudinis*, piękno Boga i stworzeń, piękno Jezusa Chrystusa

Współczesny Kościół dostrzega konieczność wzbogacenia przekazu wiary o *drogę piękną*, określaną często łacińskim mianem *via pulchritudinis*. Skala dechrystianizacji jest ogromna. W krajach tradycyjnie chrześcijańskich powszechną stała się obojętność religijna i niewiara. Stojąc naprzeciw kultury nasyconej materialistyczną i ateistyczną wizją, która proponuje prowadzenie życia, jakby Boga nie było<sup>1</sup>, coraz więcej osób zdaje sobie sprawę z potrzeby poszukiwania nowych metod dotarcia do ludzi z orędziem

<sup>1</sup> Słupek, „Argument kaloniczny”, 308.

ewangelicznym. Znaczny spadek liczby wierzących nie oznacza bowiem, że chrześcijaństwo zatraciło moc przyciągania. Trzeba tylko szukać nowych metod umożliwiających przeżywanie wiary w sercu kultury neopogańskiej. Jedną z nich jest dyskurs oparty na transcendentnej kategorii piękna. Jest on zdolny podjąć dialog z myślą postmodernistyczną<sup>2</sup>. Co więcej, droga piękna – *via pulchritudinis* – jak zapewniał papież Benedykt XVI, jest „drogą zdolną poprowadzić umysł i serce ku Wicznemu, podnieść je aż na wyżyny Boga”<sup>3</sup>.

### 1. Nowe Dyrektorium o katechizacji

Szansę skutecznego głoszenia Ewangelii przy pomocy piękna podkreśla także nowe *Dyrektorium o katechizacji (DK)* zatwierdzone przez papieża Franciszka 23 marca 2020 roku. Jest to już trzeci tego typu dokument katechetyczny po *Ogólnej Instrukcji Katechetycznej* z 1971 roku i *Dyrektorium ogólnym o katechizacji* z 1997 roku. Każde z tych dyrektorium stanowiło pokłosie publikacji ważnych dokumentów *Magisterium Ecclesiae*. Dla pierwszej instrukcji odniesieniem było nauczanie soborowe, dla drugiego dyrektorium promulgowany w 1992 roku *Katechizm Kościoła Katolickiego*, a dla trzeciego synod poświęcony nowej ewangelizacji dla przekazu wiary chrześcijańskiej oraz adhortacja apostolska papieża Franciszka *Evangelii gaudium*. Nowe dyrektorium opracowała Papieska Rada ds. Krzewienia Nowej Ewangelizacji. We wstępie do tego dokumentu abp Rino Fisichella, przewodniczący Rady, oraz abp Octavio Ruiz Arenas, jej sekretarz, stwierdzają, że głębsze spojrzenie na kontekst kulturowy wyłoniło nowe kwestie przed którymi stanął Kościół. Dwie z nich są szczególnie ważne – zjawisko kultury cyfrowej oraz globalizacja kultury. Są one „tak ściśle ze sobą powiązane, że wzajemnie się determinują i są źródłem zjawisk, które ukazują radykalną przemianę ludzkiej egzystencji”<sup>4</sup>. Kościół, przekazując słowo Boże w żywej Tradycji, sięga po to, co stare i nowe (por. Mt 13,52). Skupiając „wzrok na Jezusie Chrystusie, Synu Bożym, który

<sup>2</sup> Dąbrowski, „Droga piękna”, 181–182.

<sup>3</sup> Benedetto XVI, „Discorso”.

<sup>4</sup> Fisichella – Arenas, „Wstęp”, 9.

wcielił się w ludzką historię, aby wypełnić objawienie zbawczej miłości Ojca”<sup>5</sup>, dając prymat katechezie kerygmatycznej, nie sposób nie uwzględnić kontekstu kulturowego. Potrzeba zatem wypracowania nowego języka i metod, które różnorodnością form wyrazu jeszcze dobitniej ukażą bogactwo Kościoła powszechnego<sup>6</sup>.

Przedstawiając źródła katechezy, nowe *Dyrektorium o katechizacji* wskazuje, iż są nimi nie tylko słowo Boże w Piśmie Świętym i w świętej Tradycji, Magisterium Kościoła, liturgia, świadectwo świętych i męczenników, teologia, kultura chrześcijańska, ale i piękno. Temu ostatniemu poświęca cztery akapity (nr 106–109). Jakkolwiek najważniejszym ze źródeł jest oczywiście Pismo Święte z racji jego szczególnej relacji do słowa Bożego, niemniej jednak w zależności od tego, do kogo katecheza jest skierowana<sup>7</sup> i od jej kontekstów, może ona bardziej uwydatnić jedno ze źródeł, a więc także drogę piękną – *via pulchritudinis* (DK 90).

Zadaniem niniejszego artykułu będzie analiza wskazań *Dyrektorium o katechizacji* z 2020 roku na temat drogi piękna w katechizacji. Trzeba to wyraźnie podkreślić, gdyż zagadnienie teologii piękna znalazło żywy oddźwięk w różnych innych dyscyplinach teologicznych, takich jak: teologia dogmatyczna, fundamentalna, pastoralna, liturgika czy teologia duchowości. Literatura na ten temat jest już bardzo bogata<sup>8</sup>. Inspiracją do poszukiwań nad tym zagadnieniem był także dokument „*Via pulchritudinis*” – *uprzywilejowana droga ewangelizacji i dialogu*, wydany przez Papieską Radę ds. Kultury w 2006 roku<sup>9</sup>. Droga piękna spotkała się także z zainteresowaniem katechetyków polskich. Na szczególną uwagę zasługują studia ks.

---

<sup>5</sup> Fisichella – Arenas, „Wstęp”, 11.

<sup>6</sup> Fisichella – Arenas, „Wstęp”, 11.

<sup>7</sup> Zob. Panuś, „Adresaci”, 119–128.

<sup>8</sup> Zob. m.in. obszerny wykaz bibliografii na ten temat w artykułach: Słupek, „Argument kaloniczny”, 318–321; Bramorski, „Muzyka sakralna”, 77–91. Szczególnie cenne są badania nad problematyką piękna w ujęciu teologicznym prowadzone przez Karola Klauzę oraz Witolda Kaweckiego.

<sup>9</sup> Zob. Pontificio Consiglio della Cultura, „La via pulchritudinis”.

Radosława Chałupniaka<sup>10</sup>, Heleny Słotwińskiej<sup>11</sup>, ks. Andrzeja Kicińskiego<sup>12</sup> i ks. Marcina Józefczyka<sup>13</sup>.

Prace ks. Chałupniaka ukazują szeroki kontekst relacji między wiarą, teologią i pięknem. Opolski katechetyk podkreśla, że zasadniczą racją powstawania obrazów religijnych, a także posługiwania się nimi w katechezie, jest misterium wcielenia Jezusa Chrystusa. Ponieważ Słowo stało się ciałem, przyjmując prawdziwe człowieczeństwo, stąd ludzkie oblicze Jezusa może być „przedstawiane” (por. KKK 476). Tę naukę potwierdzały zarówno dawne, jak i współczesne wskazania Kościoła. Autor ten ukazuje, jak rozumiane było piękno w chrześcijańskiej teologii i jak odnoszone było bezpośrednio do Boga.

Z kolei artykuł H. Słotwińskiej *Via pulchritudinis katechezy Kościoła* przedstawia definicje i teorie piękna, pojawiające się w historii. Autorka skupia się na ujęciu biblijno-teologicznym, podkreślając, że Pismo Święte przedstawia Boga jako twórcę i źródło wszelkiego piękna. Jej zdaniem już sama głoszona katecheza jest piękna, gdyż jest czynnością ewangelizacyjną wzywającą do zawierzenia Chrystusowi i pójścia za Nim. Katechizacja prowadzona drogą piękna ma do wykorzystania wszystkie formy autentycznego piękna obecnego zwłaszcza w sztuce sakralnej, próbującej wyrazić w dziełach ludzkich nieskończone piękno Boga.

Obie te prace powstały jeszcze przed ukazaniem się nowego *Dyrektorium o katechizacji* i nie uwzględniają jego wskazań. Natomiast w pracach naukowych ks. A. Kicińskiego po opublikowaniu tego dokumentu uwaga badawcza skupiona jest na katechizmach, jako jednym z prymarnych źródeł i narzędzi edukacji religijnej oraz na wskazaniach dyrektorium na ten temat. Nawiązując do drogi piękna, ks. Kiciński zwraca uwagę na docenienie *via pulchritudinis* w *Katechizmie Kościoła Katolickiego*, a zwłaszcza w na wskroś medialnym *Katechizmie Kościoła Katolickiego dla młodych Youcat*. Szczególnie

---

<sup>10</sup> Zob. Chałupniak, *Fides ex visu*, 151–175; Chałupniak, „Arcydziała”.

<sup>11</sup> Zob. Słotwińska, „*Via pulchritudinis*”, 15–42.

<sup>12</sup> Zob. Kiciński, „Inspiracja”, 19–41; Kiciński, „Rola”; Kiciński, „Źródła”, 67–78.

<sup>13</sup> Józefczyk, „*Via pulchritudinis*”, 71–81.

ważne są analizy lubelskiego katechetyka na temat formacji biblijnej katechetów w świetle *Dyrektorium o katechizacji*.

Z kolei ks. M. Józefczyk, przybliżając ogólne założenia drogi piękna jako jednego z podstawowych paradygmatów nowego ujęcia ewangelizacji i katechezy, skupia swą uwagę przede wszystkim na realizacji tych założeń w kaplicy pw. Chrystusa Sługi w Centrum Ruchu Światło-Życie w Krościenku nad Dunajcem. Poprzez swoją aranżację kaplica ta ukazuje najważniejsze idee, które powinny przyświecać każdemu uczestnikowi formacji, a więc idea chrystocentrycznej diakonii oraz praktyka indywidualnej modlitwy zwana „Namiotem Spotkania”.

Z przedstawionego powyżej stanu badań wynika, iż prace te nie podejmują wskazań na temat piękna jako źródła katechezy w nowym *Dyrektorium o katechizacji*. Niektóre bowiem z tych opracowań ukazały się jeszcze przed ogłoszeniem tego dokumentu i z tego powodu nie mogły go uwzględnić, a te późniejsze jedynie wzmiankują o przedstawianej w nim drodze piękna. W pełni uzasadnione jest zatem podjęcie tej problematyki w niniejszym artykule.

Wspomniane wyżej akapity dyrektorium (nr 106–109) poruszają ważne, często niezauważone dotąd aspekty tego zagadnienia. Odpowiadają najpierw na pytanie: kto jest źródłem wszelkiego blasku i piękna? Następnie ukazują trzy transcendentalia: prawdę (*verum*), dobro (*bonum*) i piękno (*pulchrum*), które muszą rozbłyśnąć, aby przepowiadanie Zmartwychwstałego mogło dotrzeć do głębi ludzkiego serca. W końcu stawiają tezę o konieczności wprowadzenia współczesnej katechizacji na *drogę piękna* (*via pulchritudinis*).

## 2. Piękno Boga i Jego stworzenia

*Dyrektorium o katechizacji* zdecydowanie podkreśla, że Pismo Święte „jednoznacznie przedstawia Boga jako źródło wszelkiego blasku i piękna” (DK 106). Swoją refleksję nad *via pulchritudinis* dokument wyprowadza z przekazu biblijnego, którego narzędziem jest kerygmat. Rzeczywistość piękna jest przywoływana w Biblii i tam ściśle związana z Bogiem, człowiekiem i światem. Piękno jest objawieniem Boga. „Bo wszyscy bogowie pogan to ułuda, a Pan uczynił niebiosy. Przed Nim kroczą majestat i piękno, potęga i jasność

w Jego przybytku” (1 Krn 16,26–27). Piękno Boga jest motywem skłaniającym do wiary, a staje się ono widzialne przez piękno dzieła stworzenia. Dlatego pogłębiona znajomość Biblii oraz nauczania Kościoła stanowi nieodzowny element odczytania piękna Boga. Objawia się ono już na pierwszych kartach Starego Testamentu opisujących stworzenie świata, którego zwieńczeniem jest powołanie do życia człowieka. Bóg wypowiada proste słowa. Przerwywają one ciszę nicości i ciemność pustki. Mają w sobie „dreszcz Bożej mocy, która bez trudu stwarza niezmierny świat”<sup>14</sup>. Niczym refren po każdym dniu stworzenia pojawia się stwierdzenie, iż kolejne Jego dzieła stwórcze są dobre i piękne (por. Rdz 1,4.10.12.18.21.25.31). W Septuagincie słowo *τὸς* oddawane jest zarówno przez *agathós* – dobry, jak i *kalós* – piękny<sup>15</sup>.

Ukoronowaniem dzieła stworzenia jest człowiek. *Dyrektorium* podkreśla że Stary Testament ukazuje stworzenie „jako dobre i piękne” (DK 106). O ile klasyczne ujęcia filozoficzne za wyznaczniki piękna uznawały porządek i harmonię, to analizowany dokument stwierdza, iż stworzenie jest dobre i piękne, „nie tyle w sensie porządku i harmonii, lecz wolnej od funkcjonalizmu szczodrości” (DK 106). Pismo Święte, jak chociażby słynny Psalm 8, wzywa do podziwu i kontemplacji stworzenia. Bóg wszechmogący w ciszy nieskończonych przestworzy pochyla się nad człowiekiem i dodaje mu swego blasku, czyniąc go niewiele mniejszym od samego siebie. *Dyrektorium* konkluduje to słowami: „Stworzenie, które należy podziwiać i kontemplować dla niego samego, budzi zdumienie, zachwyt, reakcje emocjonalne i uczuciowe” (DK 106). Wzbudzające podziw piękno stworzenia, wskazuje na wielkość jego Stwórcy. Co więcej, wyposażył On człowieka w możliwości dalszego kontynuowania jego dzieła stwórczego. Dzięki temu powstały budzące podziw dokonania ludzkie.

W tym kontekście *Dyrektorium o katechizacji* wymienia jedno z nich: arcydzieło, jakim była wspaniała świątynia Salomona, zamierzona jeszcze przez jego ojca Dawida. O jej powstawaniu mówi przywołana przez dokument Pierwsza Księga Królewska

<sup>14</sup> Ravasi, *Piękno*, 11.

<sup>15</sup> Słupek, „Argument kaloniczny”, 305.

w rozdziałach 7–8. Świątynia Salomona była domem samego Boga, kompleksem złożonym z trzech części. Najpierw była brama z dwiema brązowymi kolumnami, wysokości osiemnastu łokci, ozdobionymi owocami granatu i liliami, która prowadziła na ogromny dziedziniec z kolumnadą, otwarty od góry i otoczony z trzech stron dwukondygnacyjnymi pomieszczeniami, gdzie mogły się mieścić królewskie archiwa lub skarbiec. Portyk prowadził do świętej sali: pod ścianami stało dziesięć złotych świeczników. Przed ołtarzem ofiarnym znajdował się złoty stół na chleby pokładne, zbiornik z wodą i zaopatrzone w koła podstawy z kadziami na szczytce oraz sadzawka z brązu. Stopnie prowadziły do Świętego Świętych, małego pomieszczenia strzeżonego przez dwa skrzydlate cheruby wysokości dziesięciu łokci, wykonane z drzewa oliwnego pokrytego złotą folią. W domu Boga musiała panować cisza, dlatego nie słyszano przy jego budowie „ani młota, ani siekiery, ani jakiegokolwiek narzędzia żelaznego”: feniccy rzemieślnicy ociosywali kamienie, rzeźbili cedr i cyprys, a także wyrabiali srebrne, brązowe i złote ozdoby w Tyrze, zanim wysłano je do Jerozolimy. Król Salomon ufortyfikował górę Moria, rozbudowując stare mury, dlatego nazwa „Syjon” odnosi się zarówno do pierwotnej cytadeli, jak i nowego Wzgórza Świątynnego.

Salomon potrzebował siedmiu lat, aby ukończyć świątynię. Kiedy wszystko było gotowe zebrał ludzi, żeby przenieść akacyjową skrzynię Arki Przymierza z jej namiotu w cytadeli Syjon w Mieście Dawida do świątyni na górze Moria. Salomon złożył ofiarę na ołtarzu przed Świątynią, a następnie kapłani zanieśli Arkę do Świętego Świętych i umieścili ją pod skrzydłami dwóch ogromnych złotych cherubów. W Świętym Świętych nie było nic oprócz cherubów i Arki, a we wnętrzu Arki – o wymiarach dwa i pół łokcia na półtora łokcia – nic oprócz tablic z prawem mojżeszowym. Otaczała je tak niezmierna świętość, że nie było przeznaczone do publicznego kultu: w tej pustej przestrzeni spoczywała surowa, niewyobrażalna boskość Jahwe, idea właściwa wyłącznie Izraelitom. Kiedy kapłani wyszli, „obłok wypełnił dom Pański”, ponieważ Boska Obecność, „chwała Pańska napelniła dom Pański”<sup>16</sup>. Jeśli to wszystko weźmie się pod

---

<sup>16</sup> Montefiore, „Jerozolima”, 30–31.

uwagę nie sposób nie zgodzić się ze zdaniem *Dyrektorium*: „Dzieła człowieka, takie jak wspaniała świątynia Salomona (por. 1 Krl 7–8), zasługują na podziw ze względu na związek ze Stwórcą” (*DK* 106).

### 3. Piękno Jezusa Chrystusa

Jeśli chodzi o Nowy Testament *Dyrektorium o katechizacji* podkreśla wyraźnie, że „całe piękno skupia się w osobie Jezusa Chrystusa” (*DK* 107). On to objawia Boga; jest „odblaskiem Jego chwały i odbiciem Jego istoty” (Hbr 1,3) – stwierdza dokument za Listem do Hebrajczyków.

Jezus Chrystus objawił się człowiekowi poprzez *verba et gesta* – „słowa i czyny” (por. *KO* 2). Jedne i drugie były niezwykle piękne. Ewangelia Jezusa Chrystusa jest fascynująca – podkreśla *Dyrektorium* – „ponieważ jest piękną, dobrą, radosną i pełną nadziei nowiną”. Bóg w historii ludzkości w różny sposób ukazywał człowiekowi bogactwo tajemnicy swojej piękności, aby ostatecznie objawić się w pełni i ostatecznie w wydarzeniu wcielenia, kiedy Jezus Chrystus, „pełen łaski i prawdy” (J 1,14), przyjął człowieczeństwo. Z nauczania Jezusa analizowany dokument akcentuje przypowieści, w których On „opowiedział o pięknie działania Boga” (*DK* 107) i przywołuje niezwykle piękne słowa, które „uzdrowiały najgłębsze zakamarki ludzkiej duszy” (*DK* 107). Za takie wiodące *Dyrektorium* uważa cztery wypowiedzi Jezusa zawarte w różnych ewangeliach: „Odpuszczają ci się twoje grzechy” (Mk 2,5), „I ja ciebie nie potępiam” (J 8,11), „Tak bowiem Bóg umiłował świat” (J 3,16), „Przyjdźcie do Mnie wszyscy, którzy utrudzeni i obciążeni jesteście, a Ja was pokrzepię” (Mt 11,28).

Jezus z Nazaretu stał się ideałem piękna nie tylko przez swe nauczanie, ale również przez swoje czyny. *Dyrektorium o katechizacji* podkreśla, iż „uzdrowiał, uwalniał, towarzyszył ludziom, dotykając ich ran” (*DK* 107). Kulminacją Jezusowego działania było misterium paschalne. Objawił nieprzemijające piękno nie tylko w posłuszeństwie wobec Ojca Niebieskiego, ale także w krzyżu i zmartwychwstaniu. W tym miejscu dokument przytacza dwa często komentowane teksty starotestamentowe. Jeden z proroka Izajasza, który o tajemniczym cierpiącym słudze Jahwe stwierdza: „Nie



miął wdzięku, ani też blasku” (Iz 53,2), i drugi z Ps 45,3: „Jesteś najpiękniejszy z synów ludzkich”. Teksty te odniesione do Jezusa wydawać się mogą sprzeczne. W rzeczywistości jest inaczej. Jakkolwiek *Dyrektorium* nie wspomina o św. Augustynie, to jednak biskup Hippony z przełomu IV i V wieku przeprowadził znaną analizę tych tekstów, dochodząc do wniosku, że miłość, jaką nas umiłował Chrystus, przemienia „męża boleści, przed którym się twarz zakrywa”, w „najpiękniejszego z synów ludzkich”<sup>17</sup>. W *Homilii 9* do Pierwszego Listu św. Jana zachęca do słuchania koncertu Ducha Świętego na dwa flety. Na pierwszym flecie Duch Święty wygrywa słowa: „Jesteś najpiękniejszy z synów ludzkich” (Ps 45,3). Na drugim zaś flecie przybliży treść słów: „Nie miał On wdzięku ani blasku, aby się nam podobał” (Iz 53,2). W stawianych pytaniach o istotę piękna Jezusa i o jego utratę czy raczej przemianę Augustyn zastanawia się nad wzrastającym w nim uczuciu zachwytu i przyciągania, które sprawia, że mąż boleści, przed którym się twarz zakrywa, jest właśnie najpiękniejszym z synów ludzkich<sup>18</sup>. Po dokonaniu zbawienia Jezus Chrystus – jak zauważa *Dyrektorium* – „wyniósł oczyszczone człowieczeństwo do chwały Ojca, tam, gdzie On sam zasiada teraz «po prawicy Majestatu na wysokościach» (Hbr 1,3) i w ten sposób ukazał całą przemieniającą moc swojej Paschy” (DK 107). W ten sposób teologiczne rozumienie piękna, powiązane z dobrem, prawdą i miłością, łączy się z tajemnicą Boga udzielającego się w osobie Jezusa Chrystusa. Piękno jest więc porywającą manifestacją wspólności Boga w świecie, które ostatecznie i najpełniej objawia się w męce, śmierci krzyżowej i zmartwychwstaniu Jezusa Chrystusa<sup>19</sup>.

---

<sup>17</sup> Warchoł, „Pomoc Kościoła”, 189.

<sup>18</sup> Słupek, „Argument kaloniczny”, 305; Morawa, „Piękno tajemnicy”, 99–101. Rozważania na temat piękna Boga skłonią Augustyna do słynnej wypowiedzi zawartej w 10 księdze jego autobiografii: „Późno Cię umiłowalem, Piękności tak dawna, a tak nowa, późno Cię umiłowalem. W głębi duszy byłaś, a ja się po świecie błąkałem i tam szukałem Ciebie, bezładnie chwytając rzeczy piękne, które stworzyłaś [...]. Skosztowałem – i oto głodny jestem, i łaknę. Dotknęłaś mnie – i zapłonąłem tęsknotą za pokojem Twoim” (*Conf. X*, 27).

<sup>19</sup> Chałupniak, *Fides ex visu*, 154–156; Słupek, „Argument kaloniczny”, 306.

#### 4. Potrzeba drogi piękna w katechezie

Mając na uwadze powyżej omówione kwestie, *Dyrektorium o katechizacji* w następnym akapicie potwierdza konieczność wprowadzenia współczesnej katechizacji na drogę piękna (*via pulchritudinis*)<sup>20</sup>. Jednoznacznie stwierdza: „aby przepowiadanie Zmartwychwstałego sięgnęło ludzkiego serca, muszą rozbrzmieć dobro, prawda i piękno” (DK 108). Tak więc autorzy dyrektorium dostrzegają, że skuteczne głoszenie ewangelii Chrystusa docierające do głębi ludzkiego serca nie może pozostać tylko na poziomie prawdy i dobra. Musi też uwzględnić trzecie *transcendentalium* czyli piękno. Co więcej, powołując się na pierwszą adhortację papieża Franciszka *Evangelii gaudium* ogłoszoną na zakończenie Roku Wiary, dnia 24 listopada 2013 roku, a zwłaszcza na punkt 167, dokument żąda „aby w każdej katechezie zwrócić szczególną uwagę na drogę piękna (*via pulchritudinis*)”<sup>21</sup>.

Oprócz adhortacji *Evangelii gaudium* w tym ukierunkowaniu katechezy na drogę piękna *Dyrektorium o katechizacji* powołuje się na wspomniany już dokument: „*Via pulchritudinis*” jako *uprzywilejowana droga ewangelizacji i dialogu* z 2006 roku. Zawarta jest w nim kwintesencja nauczania Kościoła na temat ewangelizacyjnej siły piękna. Wzbudza ono w człowieku uczucie podziwu, otwierając drogę do poszukiwania ostatecznego źródła piękna, jakim jest Bóg. Piękna nie można zredukować jedynie do estetycznego wymiaru czy doświadczenia przyjemności zmysłowej, gdyż jego natura jest uniwersalna i jako *transcendentale*, czyli wartość najwyższa, prowadzi do odkrycia odwiecznej prawdy i pełni Bytu. Jednocześnie osoba ludzka zostaje pociągnięta ku dobru, gdyż *pulchrum* łączy się ściśle z *bonum*. W *Liście do artystów* z 4 kwietnia 1999 roku podkreślił to papież Jan Paweł II, pisząc: „Kiedy Bóg widział, że było dobre to, co stworzył, widział zarazem, że było piękne. Relacja między dobrem a pięknem skłania do refleksji. Piękno jest bowiem poniekąd widzialnością dobra, tak jak dobro jest metafizycznym warunkiem piękna” (*List do artystów*, 3).

<sup>20</sup> Kiciński, „Rola”, 157.

<sup>21</sup> Zob. Osial, „Wizja”, 299–300.

Dokument Papieskiej Rady ds. Kultury powstał za pontyfikatu Benedykta XVI, który wielokrotnie dawał wyraz swemu przekonaniu, że piękno, jako droga chrześcijańskiego świadectwa wiary, stanowi „jedną z możliwych dróg, być może najbardziej pociągającą i fascynującą, aby zrozumieć Boga i dotrzeć do Niego”<sup>22</sup>. W *via pulchritudinis* Benedykt XVI widział uprzywilejowaną i fascynującą drogę zbliżenia się do tajemnicy Boga. Pytał: „Czym jest piękno, które pisarze, poeci, muzycy, artyści rozważają i przekładają na swój język, jeśli nie odbiciem blasku Słowa wiecznego, które stało się ciałem?”<sup>23</sup>. Zachęcał do odkrycia na nowo tej drogi wiodącej do Boga. W posynodalnej adhortacji *Sacramentum caritatis* z 2007 roku papież Benedykt XVI wiele uwagi poświęcił znaczeniu piękna w liturgii. Prawda o miłości Boga w Chrystusie dociera do nas poprzez piękno. Fascynuje nas ono i porywa. „Piękno nie jest więc jedynie czynnikiem dekoracyjnym liturgii; ono jest jej elementem konstytutywnym, gdyż jest atrybutem samego Boga i Jego Objawienia” (*SCar* 34).

Idąc za tymi przesłankami, opracowane w 2020 roku *Dyrektorium o katechizacji* do bezsprzeczne do tej pory uznawanych tradycyjnych źródeł katechezy – tj. Słowa Bożego, Magisterium, liturgii, teologii – wpisało także piękno. Właśnie na tym polega w dużej mierze innowacyjność analizowanego dokumentu<sup>24</sup>. Podkreśla on, że „każde piękno może być ścieżką, która pomaga w spotkaniu z Bogiem” (*DK* 108), ale jednocześnie za wspomnianym wyżej dokumentem Papieskiej Rady ds. Kultury przestrzega, że kryterium autentyczności tego piękna „nie może być jedynie estetyczne” (*DK* 108). Dzieło tylko wtedy jest prawdziwe, gdy wskazuje na rzeczywistość większą od siebie, gdy ją odsłania i do niej prowadzi. We współczesnej sztuce, jak podkreśla J. Bramorski, można zaobserwować dążenie do nadawania pojęcia *sacrum* neutralnej i bezwyznaniowej religijności. Twórca zamiast poszukiwać w sztuce odniesienia do osobowego Boga woli odwoływać się do bliżej nieokreślonych „znaków transcendencji”, a nawet do zniekształcania elementów

<sup>22</sup> Benedykt XVI, „Bądźcie zwiastunami”, 31.

<sup>23</sup> Benedykt XVI, „O znaczeniu piękna”, 23–24.

<sup>24</sup> Józefczyk, „Via pulchritudinis”, 76.

sakralnych, tworząc bluźniercze *anty-sacrum*. Często następuje profanacja *sacrum* i sakralizacja *profanum*. W takiej sztuce Bóg się nie pojawia<sup>25</sup>. Dlatego też niezwykle ważne jest zalecenie *Dyrektorium* zawarte w dalszej części nr 108: „Trzeba odróżnić prawdziwe piękno od form pozornie pięknych, lecz pustych, a wręcz szkodliwych jak zakazany owoc z ziemskiego raju” (por. Rdz 3,6). Dokument wskazuje, gdzie owe kryteria można znaleźć. Są one obecne w wezwaniu św. Pawła: „Wszystko, co jest prawdziwe, co godne, co sprawiedliwe, co czyste, co miłe, zasługuje na uznanie: jeśli jest jakąś cnotą i czynem chwalebny – to miejcie na myśli!” (Flp 4,8).

### 5. „Każda forma piękna jest źródłem katechezy”

Podkreślając konieczność wprowadzenia współczesnej katechizacji na drogę piękną, *Dyrektorium o katechizacji* zauważa ścisły związek piękna z dobrem i prawdą. „Piękno zawsze i nieodłącznie jest wypełnione dobrem i prawdą” – stwierdza analizowany dokument (DK 109). Tym samym mocno podkreślono, że nauczanie chrześcijańskie nie może pozostać tylko na poziomie prawdy i dobra<sup>26</sup>. Piękno współczesnego katechizowania polega już na samym fakcie, że wzywa katechizowanych po pójścia za Jezusem Chrystusem, w którym jak już powiedziano skupia się całe piękno. Ponadto współczesne katechizowanie objawia się również w wielorakich owocach. *Dyrektorium* podkreśla, że kontemplacja piękna „budzi w człowieku radość, przyjemność, czułość, poczucie pełni, sensu i otwiera go na transcendencję” (DK 109). Owoce te rodzi kontemplacja piękna oblicza Boga, czy to w dziele stworzenia, czy w Bożym słowie, w ukazywaniu Matki Bożej, bądź świętych. Katecheza prowadzona poprzez *via pulchritudinis* może korzystać z wszelkich form autentycznego piękna<sup>27</sup>.

Przyjmuje się, że powrót katechizacji na *drogę piękną* zapoczątkowany został przez kard. Josepha Ratzingera i kierowany przez niego międzynarodowy zespół przygotowujący *Katechizm*

<sup>25</sup> Bramorski, „Muzyka sakralna”, 78–80.

<sup>26</sup> Józefczyk, „Via pulchritudinis”, 76.

<sup>27</sup> Słotwińska, „Via pulchritudinis”, 25–33.

*Kościoła Katolickiego*. Z jego inicjatywy we wszystkich wersjach językowych tego dokumentu znalazło się pięć obrazów. Okładka oraz każda z czterech części tej „symfonii wiary” – jak papież Jan Paweł II nazwał *Katechizm* w konstytucji apostolskiej *Fidei depositum* – rozpoczynają się reprodukcjami rysunku, obrazu, fresku, płaskorzeźby lub miniatury pochodzącymi ze starochrześcijańskiej ikonografii, które wraz z towarzyszącym mu wyjaśnieniem stanowią jakby motto następującego potem wykładu chrześcijańskiej nauki<sup>28</sup>. Ilustracje wprowadzające w *Katechizm* i w poszczególne jego części w dyskretny sposób uwypuklają chrystocentryczne ukierunkowanie tego dzieła. Mimo iż są nieliczne, dowodzą, że współczesny Kościół widzi w pięknie drogę, która pomaga w spotkaniu z Bogiem i pomaga lepiej zrozumieć ewangeliczne przesłanie kierowane do świata<sup>29</sup>.

Jeszcze bardziej *via pulchritudinis* doceniona została w *Kompendium Katechizmu Kościoła Katolickiego*. Łącznie z logotypem zamieszczono tam piętnaście obrazów. Zapewniają one wizualizację przekazu katechetycznego i spójną strukturę całego dzieła. Jak zauważa ks. A. Kiciński są to dzieła sztuki chrześcijańskiej starannie dobrane. Pomagają one współczesnemu człowiekowi żyjącemu w cywilizacji obrazu w bezpośrednim przekazie wielu aspektów prawd wiary, a dotykając serca, pozwalają uwewnętrznić przesłanie<sup>30</sup>. Także *Katechizm Kościoła Katolickiego dla młodych Youcat* docenia drogę piękną. Ten projekt nauczania katechetycznego odpowiada na gwałtowny rozwój mediów i zmiany antropologiczne współczesnego człowieka zalogramowanego na stałe w Internecie. Najpełniej jednak *via pulchritudinis* została potwierdzona w nowym *Dyrektorium katechetycznym*<sup>31</sup>.

Dokument, konkludując swe wskazania na ten temat, podkreśla, że „droga piękna jest drogą ewangelizacji, a tym samym każda forma piękna jest źródłem katechezy” (DK 109). Nawigując jeszcze raz do adhortacji *Sacramentum caritatis* nowe *Dyrektorium* wskazuje,

---

<sup>28</sup> Panuś, „O ilustracjach”, 183.

<sup>29</sup> Panuś, „O ilustracjach”, 192.

<sup>30</sup> Kiciński, „Rola”, 156–157.

<sup>31</sup> Kiciński, „Rola”, 157.

że „nieskończone piękno Boga, które znajduje wyraz w dziełach człowieka (por. *SCar* 122) prowadzi osoby katechizowane do daru piękna, jaki Bóg dał nam w swoim Synu” (*DK* 109). Katecheza, ukazując życie Matki Najświętszej i świętych, uwydatniając piękno i tajemniczość stworzenia, odkrywając i doceniając niewiarygodne, niezmierzone liturgiczne i artystyczne dziedzictwo Kościoła, doceniając najwyższe formy sztuki współczesnej, może w drodze piękna znaleźć wielkie oparcie i pomoc. W czasach, kiedy wielu uczestników katechezy nie ma już oparcia w kulturze religijnej, jak miało to miejsce wcześniej, *via pulchritudinis* pozwala łączyć jej przesłanie z kerygmatem i odkrywać piękno wiary chrześcijańskiej<sup>32</sup>.

### Zakończenie

Podkreślenie ważności drogi piękna jako źródła katechezy jest istotnym wkładem nowego *Dyrektorium katechetycznego*. Wiara rodzi się nie tylko *ex auditu*, ale także *ex visu*. Stąd też droga piękna jest bardzo pomocna we współczesnej formacji katechetycznej, głęboko osadzonej w kulturze medialnej i cyfrowej. Przed katechezą otwierają się zatem ogromne możliwości sięgania po wybitne dzieła literatury, sztuki i muzyki będące nośnikami *sacrum*. Gregoriańska *Missa de angelis*, dzieła Palestriny, *Msza h-moll* Bacha, malarstwo Caravaggia, wielkie dzieła literackie Dantego czy C.S. Lewisa to tylko niektóre przykłady mogące pomóc w praktycznej realizacji drogi piękna w katechezie. Prawdziwie wielka sztuka wnosi bowiem wiele światła w doświadczenie religijne i kształtowanie świata wiary. Zagadnienie wykorzystania *via pulchritudinis* w polskiej katechezie wymaga dalszych, szczegółowych badań i ich prezentacji w osobnym, wnikliwym studium.

---

<sup>32</sup> Kiciński, „Inspiracja”, 29.

## Can Beauty Be a Source of Catechesis? Guidelines Set Forth in the New Directory for Catechesis

**Abstract:** The contemporary Church sees the need to enrich the message of faith with the *way of beauty* (*via pulchritudinis*). This is postulated by the new *Directory for Catechesis* of 2020. By presenting the sources of catechesis, it shows that they are not limited to the Word of God in the Holy Scripture and in the Holy Tradition, the Magisterium of the Church, the liturgy, the testimony of saints and martyrs, theology and Christian culture, but they also include beauty. The latter is described in four paragraphs (nos. 106–109). The article makes a detailed analysis of this text. It answers the question: Who the source of beauty is? It shows three transcendentals: truth (*verum*), goodness (*bonum*) and beauty (*pulchrum*), which must shine so that the preaching of the Risen Christ can reach the depths of the human heart. Finally, it suggests the need to put contemporary catechesis on the *way of beauty*. The emphasis put on beauty as a source of catechesis is an important contribution of the new *Directory*. Faith is born not only *ex auditu* but also *ex visu*. Therefore, the way of beauty is very helpful in contemporary catechetical formation, which is deeply embedded in media and digital culture.

**Keywords:** *Directory for Catechesis* of 2020, sources of catechesis, *via pulchritudinis*, beauty of God and creatures, beauty of Jesus Christ

### Bibliografia

- Augustinus, *Sancti Augustini Confessionum libri XIII / quos post Martinum Skutella iterum* (red. L. Verheijen; Corpus Christianorum. Series Latina 27; Turnhout: Brepols 1981); wydanie pol.: Augustinus, *Wyznania* (red. Z. Kubiak; Warszawa 1987).
- Benedykt XVI, „Bądźcie zwiastunami i świadkami nadziei, 21.11.2009”, *L'Osservatore Romano* 31/2 (2010) 31.
- Benedykt XVI, *Discorso del Santo Padre dopo proiezione del film documentario „Arte e Fede”* (25 ottobre 2012), [www.vatican.va/content/benedict-xvi/it/speeches/2012/october/documents/hf\\_ben-xvi\\_spe\\_20121025\\_arte-fede.html](http://www.vatican.va/content/benedict-xvi/it/speeches/2012/october/documents/hf_ben-xvi_spe_20121025_arte-fede.html); wersja pol.: Benedykt XVI, *Droga piękna kieruje umysł i serce ku Bogu. Przemówienie po projekcji filmu „Sztuka i wiara – Via pulchritudinis”*, [https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt\\_xvi/przemowienia/viapulchritudinis\\_25102012](https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/przemowienia/viapulchritudinis_25102012) (dostęp 10.05.2023).
- Benedykt XVI, „O znaczeniu piękna jako drogi spotkania Boga, 18.11.2009”, *Wiadomości KAI* 48 (2009) 23–24.
- Benedykt XVI, Posynodalna adhortacja apostołska *Sacramentum caritatis* (2007) (= *SCAR*).
- Bramorski, J., „Muzyka sakralna jako *via pulchritudinis* wyzwaniem dla kompozytorów”, *Pro Musica Sacra* 15 (2017) 77–91.
- Chałupniak, R., „«Fides ex visu» we współczesnej teologii piękna”, *Colloquia Theologica Ottoniana* 1 (2014) 151–175.

- Dąbrowski, J., „«Droga piękna» (*Via pulchritudinis*) a realizacja misji Kościoła według B. Fortego”, *Roczniki Teologii Dogmatycznej* 60/5 (2013) 181–190.
- Fischella, R. – Arenas, O.R., „Wstęp”, w: Papieska Rada ds. Krzewienia Nowej Ewangelizacji, *Dyrektorium o katechizacji* (Kielce: Jedność 2020) 7–13.
- Jan Paweł II, Konstytucja apostolska *Fidei depositum*, w: *Katechizm Kościoła Katolickiego* (Poznań: Pallottinum 1994) 5–9.
- Jan Paweł II, *List do artystów* (Wrocław: TUM 2005).
- Józefczyk, M., „«Via pulchritudinis» w ewangelizacji i katechizacji na przykładzie kaplicy pw. Chrystusa Sługi w Centrum Ruchu Światło-Życie w Krościenku nad Dunajcem”, *Zeszyty Formacji Katechetów* 88/4 (2022) 71–81.
- Katechizm Kościoła Katolickiego* (Poznań: Pallottinum 1994) (= KKK).
- Katechizm Kościoła Katolickiego dla młodych Youcat* (wyd. 2; Częstochowa: Edycja Świętego Pawła 2011).
- Kiciński, A., „Inspiracja biblijna «Dyrektorium o katechizacji»”, *Roczniki Teologiczne* 68/11 (2021) 19–41.
- Kiciński, A., *Rola katechizmów w rozwoju nauczania katechetycznego* (Kraków: Wydawnictwo „Scriptum” 2020).
- Kiciński, A., „Źródła formacji katechetów w świetle *Dyrektorium o katechizacji*. Cz. I. Słowo Boże w Piśmie Świętym i w Tradycji”, *Zeszyty Formacji Katechetów* 81/1 (2021) 67–78.
- Montefiore, S., *Jerozolima. Biografia* (przekł. M. Antosiewicz – W. Jeżewski; Warszawa: Wydawnictwo Magnum 2011).
- Morawa, J., „Piękno tajemnicy Wcielenia na obliczu Kościoła”, *Piękno Kościoła* (red. M.P. Chojnacki – J. Morawa – A. Napiórkowski; Kraków: Uniwersytet Papieski Jana Pawła II. Wydawnictwo Naukowe 2014) 95–127.
- Osiał, W., „Wizja współczesnej katechezy w nauczaniu papieża Franciszka”, *Warszawskie Studia Teologiczne* 27/1 (2014) 293–306.
- Panuś, T., „Adresaci katechezy w dyrektorium katechetycznych z lat 1971–2020”, *Studia Katechetyczne* 17 (2021) 119–128.
- Panuś, T., „O ilustracjach w *Katechizmie Kościoła katolickiego*”, *Catechetica Porta Fidei* (red. A. Kiciński – P. Goliszek; Lublin: Wydawnictwo NATAN 2012) 183–192.
- Pontificio Consiglio della Cultura, *La via pulchritudinis, cammino privilegiato di evangelizzazione e di dialogo* (Roma 2006).
- Pontificio Consiglio per la Promozione della nuova evangelizzazione, *Direttorio per la catechesis* (Vatican: Libreria Editrice Vaticana 2020); wydanie pol.: Papieska Rada ds. Krzewienia Nowej Ewangelizacji, *Dyrektorium o katechizacji* (Kielce: Wydawnictwo Jedność 2020) (= DK).
- Ravasi, G., *Piękno Biblii* (Kraków: Salwator 2006).
- Słotwińska, H., „*Via pulchritudinis* katechezy Kościoła”, *Katecheza Kościoła współczesnego. Refleksja poświęcona katechezie w świetle adhortacji*



- papieża Franciszka „Evangelii gaudium”* (red. P. Sroczyński; Legnica: Diecezjalne Centrum Edukacyjne w Legnicy – Biblioteka im. Jana Pawła II Wyższego Seminarium Duchownego Diecezji Legnickiej 2015) 15–42.
- Słupek, R., „Argument kaloniczny w teologii fundamentalnej. Uwagi na marginesie dokumentu Papieskiej Rady ds. Kultury «Via pulchritudinis» – uprzywilejowana droga ewangelizacji i dialogu”, *Wrocławski Przegląd Teologiczny* 29/1 (2021) 301–321.
- Warchoł, P., „Pomoc Kościoła człowiekowi w zdobywaniu Piękną”, *Piękno Kościoła* (red. M.P. Chojnacki – J. Morawa – A. Napiórkowski; Kraków: Uniwersytet Papieski Jana Pawła II. Wydawnictwo Naukowe 2014) 185–197.